

РАДА ЄВРОПИ

КОМІТЕТ МІНІСТРІВ

Рекомендація Rec(2006)8

Комітету Міністрів до держав-членів щодо надання допомоги потерпілим від злочинів¹

(затверджена Комітетом Міністрів 14-го червня 2006 року на 967-му з'їзді Депутатів від Міністрів)

У відповідності до положень Статті 15.b Статуту Ради Європи Комітет Міністрів,
Усвідомлюючи той факт, що злочинна діяльність є повсякденним явищем від якого потерпають громадяни всієї Європи,

Відповідно до Рекомендації No. R (87) 21 щодо надання допомоги потерпілим від злочинів та захисту громадян від загрози злочинності, яка слугує доповненням до Європейської Конвенції про відшкодування потерпілим від насильницьких злочинів (European Convention on the Compensation of Victims of Violent Crime (ETS No. 116, 1983)) та Рекомендації No. R (85) 11 про статус потерпілих від злочину у визначенні кримінального кодексу та процесуальних норм;

Із урахуванням того, що, з часу прийняття Рекомендації No. R (87) 21 Комітетом Міністрів, було затверджено низку інших рекомендацій, а також спостерігалось значне зрушення у сфері надання допомоги потерпілим, у вдосконаленні національного законодавства та його практичного втілення, існує необхідність у більш глибокому розумінні потреб тих, хто став жертвою злочинної діяльності та у проведенні додаткових досліджень цієї проблеми;

Виходячи із факту існування Європейської конвенції із захисту прав людини та основних свобод (ETS No. 5, 1950), Європейської конвенції про відшкодування потерпілим від насильницьких злочинів (див. вище), Конвенції Ради Європи із запобігання тероризму (CETS No. 196, 2005), а також Конвенції Ради Європи щодо протидій торгівлі людьми (CETS No. 197, 2005);

Беручи до уваги резолюції конференцій Європейських міністрів юстиції у 2003 та 2005р.р., заклики до Комітету Міністрів щодо затвердження нових правил надання допомоги жертвам тероризму та їхнім сім'ям;

Із урахуванням роботи Комітету експертів із тероризму (CODEXTER) навколо питань стосовно потерпілих від насильницької злочинності;

Розглянувши Основні принципи щодо захисту прав людини та боротьби проти тероризму, що були затверджені Комітетом міністрів 11-го липня 2002р. та Основні принципи захисту жертв терористичних актів від 2-го березня 2005р.;

Із урахуванням стандартів, розроблених Європейським Союзом та ООН стосовно потерпілих;

Беручи до уваги значний вклад неурядових організацій у наданні допомоги потерпілим;

Усвідомлюючи потребу у співпраці між державами особливо у сфері захисту осіб, що постраждали від тероризму та інших форм міжнародної злочинності;

Розуміючи потребу у запобіганні ситуацій повторної небезпеки терору, особливо, коли йдеться про найбільш вразливі групи громадян;

Не маючи сумнівів у тому, що надання допомоги жертвам тероризму та вживання заходів щодо злочинців у великій мірі є відповідальністю держави,

¹ Переклад здійснений на замовлення БО «Український Центр Порозуміння».

Рекомендується урядам країн-членів керуватися у внутрішньому законодавстві та практиці принципами, відображеними у додатках до цієї рекомендації, яка замінює Рекомендацію No. R (87) 21 про надання допомоги потерпілим та захист громадян від загрози тероризму.

Додаток до Рекомендації Rec(2006)8

1. Визначення

В межах даної рекомендації

1.1. Потерпілий – фізична особа, яка зазнала ушкодження, як фізичного так і морального, емоційного страждання або матеріального збитку, спричинених діями або відсутністю дій, які суперечать кримінальному законодавству країни-члена. Також під терміном «потерпілий» слід розуміти, де це є доцільним, найближчих членів сім'ї або утриманців постраждалої особи.

1.2. Повторна віктимізація – ситуація, коли одна і та сама особа стає об'єктом більше, ніж одного кримінального випадку протягом певного періоду.

1.3. Вторинна віктимізація – це віктимізація, яка не є прямим наслідком злочину, а відбувається в наслідок дій інституцій та окремих осіб до потерпілого.

2. Принципи

2.1. Держави повинні забезпечити визнання та повагу до прав тих громадян, що постраждали від злочину відповідно до того, як це обумовлено правами людини; зокрема, держава повинна забезпечувати безпеку, захист гідності, приватного та сімейного життя потерпілих злочину та визнавати негативні наслідки злочину для потерпілих.

2.2. Держави повинні вживати визначені у цій рекомендації заходи щодо потерпілих від злочину без усілякої дискримінації останніх.

2.3. Надання цих послуг та вживання відповідних заходів не повинно залежати від особи, факту арешту, переслідування за законом або переконань агресора у злочинному акті.

3. Допомога

3.1. Держави повинні визначити та впроваджувати заходи із усунення негативних наслідків злочину та забезпечувати надання допомоги потерпілим у всіх аспектах реабілітації в межах своєї громади, домівки або на робочому місці.

3.2. Допомога потерпілим повинна включати надання медичних послуг, матеріальної та психологічної підтримки, а також соціальної допомоги та консультацій. Ці послуги надаються безкоштовно, принаймні безпосередньо після факту злочину.

3.3. Потерпілі повинні отримати якомога ефективніший захист від вторинної віктимізації.

3.4. По відношенню до особливо вразливих постраждалих, що обумовлено особистісними рисами характеру людини або певними обставинами злочину, держави повинні взяти відповідальність за надання якомога ефективніших заходів із урахуванням конкретної ситуації.

3.5. По можливості надання допомоги повинно супроводжуватись мовою, зрозумілою для потерпілих.

4. Роль громадських служб

4.1. Держави повинні визначити та впроваджувати заходи, спрямовані на те, щоб серед працівників та організацій, які контактують із потерпілими забезпечувалися повага потерпілих та визнання їхніх прав.

Правоохоронні органи

4.2. Міліція та інші правоохоронні органи визначають потреби жертв та надають адекватну інформацію, захист та допомогу.

4.3. Зокрема державами забезпечується направлення міліцією потерпілих до служб, де їм можуть надати адекватну допомогу.

4.4. Потерпілим необхідно надавати роз'яснення рішень стосовно їхньої справи, а також передбачити можливість доносити відповідну інформацію до правоохоронних органів, які несуть відповідальність за ці рішення.

4.5. Необхідно забезпечити доступ до юридичного консультування у випадках, де це є доцільним.

Громадські інститути

4.6. Держави повинні забезпечувати особливі заходи щодо підтримки або захисту потерпілих із боку організацій, які надають, наприклад, медичні, соціальні, житлові, освітні послуги, а також допомогу із працевлаштування.

Роль посольств та консульств

4.7. Посольства та консульства повинні надавати відповідну інформацію та допомогу своїм підданам, які стали жертвами злочину.

5. Послуги із надання допомоги потерпілим

5.1. Держави повинні надавати послуги або сприяти наданню цілеспрямованих послуг на користь потерпілих та сприяти роботі неурядових організацій у наданні допомоги потерпілим.

Мінімальні стандарти

5.2. Такі послуги повинні бути:

- легкодоступними;
- включати безкоштовну психологічну, соціальну та матеріальну допомогу до, під час та після слідчих дій та юридичних процедур;
- кваліфікованими у проблемах, пов'язаних із потерпілими;
- інформативними для потерпілих щодо їхніх прав та доступних послуг;
- спроможними спрямовувати потерпілих до інших служб, у разі потреби;
- відповідними до принципу конфіденційності.

Спеціалізовані центри

5.3. Державам рекомендується сприяти утворенню або існуванню спеціалізованих центрів для потерпілих від таких злочинів, як сексуальне та домашнє насильство та надавати доступ до цих центрів.

5.4. Державам також варто звернути увагу на необхідність формування та утримування спеціалізованих центрів для жертв масових злочинів, в тому числі тероризму.

Національні лінії допомоги

5.5. Державам рекомендується встановлювати або підтримувати безкоштовні національні телефонні лінії допомоги потерпілим.

Координація послуг для потерпілих

5.6. Держави повинні відслідковувати те, щоб робота служб допомоги потерпілим була скоординованою та:

- забезпечувалася комплексна допомога потерпілим;
- встановлювалися та виконувалися стандарти якісної практики надання допомоги потерпілим;
- впроваджувалося та координувалося відповідне фахове навчання;
- надавалися на користь державі консультативні послуги щодо запропонованої політики та законодавчих актів.

Координація таких заходів може надаватися єдиним державним центром або іншим шляхом.

6. Інформація

Надання інформації

6.1. Держави повинні забезпечувати потерпілим доступ до інформації, відповідної до їхньої справи, та необхідної для захисту їх інтересів та прав.

6.2. Така інформація повинна надаватися при першому контактуванні потерпілих із правоохоронними органами або органами судочинства, або із службами соціальної чи медичної допомоги. Інформація передається як усно, так і письмово і, за можливістю, мовою, зрозумілою для потерпілих.

Зміст інформації

6.3. Всі жертви повинні бути поінформованими щодо послуг та організацій, які можуть надавати відповідну допомогу, а також щодо типу та, де це є доречним, вартості такої допомоги.

6.4. При інформуванні правоохоронних органів про порушення закону, інформація, яка спрямовується до потерпілої особи, повинна обов'язково включати:

- i. подальші процедури та участь у них потерпілих осіб;
- ii. як і за яких обставин потерпілі можуть отримати відповідний захист;
- iii. як і за яких обставин потерпілі можуть отримати компенсацію від правопорушника;
- iv. доступ та, де це існує, вартість:
 - юридичної консультації,
 - юридичної допомоги або
 - іншої консультативної допомоги;
- v. процедуру подання заяви на отримання компенсації від держави при наявності всіх відповідних умов;
- vi. існуючі домовленості щодо захисту інтересів потерпілого або потерпілої у разі, коли він/вона є резидентом іншої держави.

Інформація щодо юридичних процедур

6.5. Держави повинні забезпечити належне інформування потерпілих осіб, а також пересвідчуватись, що вони усвідомлюють:

- наслідки їхнього позову;
- існування певних стадій розгляду кримінальних справ;

– винесення вердикту компетентного суду та, можливо, вироку.

Потерпілим необхідно дати вибір вказати про своє небажання отримувати таку інформацію.

7. Право доступу до інших засобів правового захисту

7.1. Потерпілі можуть мати потребу у заходах цивільного захисту своїх прав після факту злочину. Таким чином держави повинні вжити відповідних кроків, щоб надати потерпілим вчасний доступ до всіх засобів цивільного захисту своїх прав шляхом надання:

- права доступу до компетентних судових органів;
- юридичної допомоги у відповідних випадках.

7.2. Держави повинні встановити процедуру позову потерпілих на отримання відшкодування від правопорушника в контексті кримінально-процесуальних дій. Потерпілим також необхідно надавати допомогу у складанні цих позовів та у домаганні визначених виплат.

8. Відшкодування від держави

Бенефіціари

8.1. Відшкодування надається державою на користь:

- потерпілих від тяжких, навмисних, насильницьких злочинів та злочинів сексуального насильства;
- безпосередніх членів сім'ї та утриманців тих потерпілих, які померли у результаті таких злочинів.

Схема відшкодування

8.2. Державам необхідно затвердити схему відшкодувань жертвам злочинів, скоєних на їхній території, незалежно від національності потерпілого.

8.3. Відшкодування, присуджене потерпілим, повинно базуватися на принципі соціальної солідарності.

8.4. Відшкодування повинно видаватись без затримок, на справедливому та адекватному рівні.

8.5. Із огляду на той факт, що в європейських країнах потерпілими стають чимало громадян із інших країн, державам рекомендується працювати над тим, щоб дати можливість потерпілим з території власної країни скласти позов на отримання відшкодування від країни, де стався злочин шляхом подання до певного компетентного органу.

Заподіяна шкода, за якою вимагається відшкодування

8.6. Відшкодування повинно надаватися для лікування та реабілітації фізичних та психологічних травм.

8.7. Державам необхідно розглянути можливість відшкодувань втрачених доходів, витрат на поховання та втрати спроможності забезпечувати утриманців. Державам також варто розглянути можливість відшкодування причиненого болю та страждань.

8.8. Державам рекомендується розглянути можливість відшкодування шкоди, спричиненою майновим злочином.

Порядок відшкодування

8.9. Державне відшкодування призначається у випадках, коли спричинена шкода не покривається іншим джерелом, наприклад, зловмисником, страхувальником або державними службами медичної або соціальної допомоги.

9. Страхування

9.1. Держави повинні оцінювати розмір відшкодування засобом громадських та приватних страхових схем для різних категорій збитків від злочинної діяльності. За мету необхідно поставити рівний доступ до страхування для всіх резидентів.

9.2. Держави повинні керуватися принципом надання страхування якомога ширшому колу громадян. Страхування повинно відшкодовувати особисте майно, а також його фізичну цілісність.

9.3. Державам рекомендується наполягати на тому, щоб із полісів страхування не виключалася умова відшкодування збитків, спричинених терористичними актами, якщо не існує інших адекватних умов.

10. Захист

Захист фізичної та психологічної недоторканості

10.1. На всіх процедурних етапах держави повинні забезпечувати захист фізичної та психологічної цілісності недоторканості потерпілих. Варто передбачити особливу форму захисту потерпілих у випадках, коли від них вимагається надання свідчення.

10.2. По відношенню до потерпілих, які перебувають під ризиком залякування, помсти або повторної віктимізації необхідно передбачити особливі форми захисту.

10.3. Держави повинні вжити необхідних заходів, щоб, принаймні у випадках існування загрози безпеці потерпілого, останнього інформували про вихід на волю засудженого порушника.

10.4. У випадках, коли держава за власною ініціативою надає інформацію, про яку йшлося у параграфі 10.3, необхідно передбачити право потерпілого на небажання отримувати таку інформацію, якщо таке інформування не є обов'язковим і не суперечить чинним кримінальним процедурам.

Захист від повторної віктимізації

10.5. Держави повинні розробити політику, яка б дозволила відслідковувати випадки повторної віктимізації та боротися із ними. Запобігання випадків повторної віктимізації є важливим елементом всіх стратегій, спрямованих на надання допомоги потерпілим та на боротьбу із злочинністю.

10.6. Всі спеціалісти, які контактують із потерпілими, повинні отримати відповідне навчання щодо ризиків повторної віктимізації та щодо способів зниження таких ризиків.

10.7. Потерпілі повинні отримувати консультації стосовно можливості повторної віктимізації, а також методів зниження такого ризику разом із практичною допомогою у втіленні запропонованих методів захисту.

Захист таємниці приватного життя

10.8. Державам необхідно вжити заходів для запобігання випадків втручання в приватне чи сімейне життя, а також захисту особистих даних потерпілих особливо під час слідчих дій та ведення судової справи.

10.9. Державам необхідно заохочувати засоби масової інформації до прийняття внутрішніх правил, спрямованих на захист приватного життя потерпілих та їхніх особистих даних.

11. Конфіденційність

11.1. Держави повинні вимагати від всіх юридичних осіб, включно із державними і неурядовими організаціями, які контактують із потерпілими, прийняття чітких стандартів, згідно з якими ці організації матимуть право відкривати інформацію про потерпілих третім особам при умові, коли:

- потерпілий дав свою згоду на передавання такої інформації;
- це вимагається за законом або є відповідне розпорядження для таких дій.

11.2. Щодо цих двох виняткових випадків необхідно розробити чіткі правила, які б регулювали процедуру відкриття інформації. Процедури оскарження повинні бути опубліковані на випадок ймовірного порушення правил конфіденційності.

12. Підбір та навчання кадрів

12.1. Державам необхідно надавати допомогу службам, які опікуються справами потерпілих, а саме:

- створювати адекватні стандарти щодо підбору як найманих працівників, так і добровольців, які надають безпосередню допомогу жертвам;
- організувати навчання та супровід для всіх найманих працівників та добровольців із тим, щоб забезпечити надання допомоги потерпілим у відповідності до високих фахових стандартів.

Навчання

12.2. Навчання повинно включати такі обов'язкові компоненти:

- вплив негативних наслідків злочину на потерпілих;
- навички та знання, необхідні для надання допомоги потерпілим;
- обізнаність щодо ризиків вторинної віктимізації і навички із запобігання цих ризиків.

Спеціалізоване навчання

12.3. Спеціалізоване навчання повинно надаватись всім спеціалістам, що працюють із потерпілими дітьми та потерпілими окремих категорій злочинів, наприклад, домашнього або сексуального насильства, тероризму, злочинів, обумовлених расистськими, релігійними або іншими упередженнями, а також із сім'ями жертв вбивства.

Навчання кадрів інших служб допомоги

12.4. Держави-члени повинні забезпечити відповідне навчання для:

- міліції та спеціалістів, залучених до провадження правосуддя;
- служб невідкладної допомоги та інших служб, що працюють на місці масштабних інцидентів;
- відповідних спеціалістів служб медичної, соціальної, житлової допомоги, соціального захисту, освіти та працевлаштування.

12.5. Такі спеціалісти повинні отримувати навчання такого рівня, щоб вони були спроможними контактувати із потерпілими. Навчання повинно включати такі обов'язкові компоненти:

- загальна інформація про впливи злочину на психіку та поведінку потерпілих, включно із впливами на мовленнєву поведінку;
- ризики, злочину спричинення вторинної віктимізації та необхідні навички зменшення цих ризиків;

– наявність послуг із надання інформації та допомоги відповідно до потреб потерпілих, а також шляхи доступу до цих послуг.

13. Медіація (Посередництво)

13.1. Беручи до уваги потенційні переваги медіації для потерпілих, відповідні організації, що опікуються справами потерпілих, повинні розглянути, там де доцільно, можливість медіації між потерпілим та порушником у відповідності до Рекомендації Комітету Міністрів Р (99) 19 щодо медіації у кримінальних справах.

13.2. При прийнятті рішення а також протягом процесу медіації, необхідно перш за все керуватися інтересами потерпілих і пам'ятати не тільки про потенційні переваги, але і ризики для потерпілих.

13.3. Держави повинні формувати чіткі стандарти захисту інтересів потерпілих у випадках, коли передбачається проведення медіації. Такі стандарти мають передбачати: можливість добровільної згоди сторін [на участь у процесі], питання конфіденційності, доступ до незалежного консультування, можливість виходу із процесу на будь-якому етапі та компетентність медіаторів (посередників).

14. Координація та співпраця

14.1. Кожна держава повинна розробляти та втілювати скоординовані стратегії із метою захисту прав та інтересів потерпілих.

14.2. На даному етапі, кожній державі необхідно, як на місцевому, так і на загальнодержавному рівні забезпечити:

– співпрацю та скоординоване реагування на потреби потерпілих всіх організацій, включених до кримінального провадження, соціальної і медичної допомоги, у державному, приватному та громадському секторах;

– створення додаткових процедур для реагування на ситуації масштабної віктимізації разом із втіленням комплексних планів включно із визначенням основних організацій.

15. Міжнародна співпраця

Підготовка реагування держав

15.1. Державам необхідно спільно працювати над підготовкою ефективного та скоординованого реагування у випадках транснаціональних злочинів. Держави повинні забезпечити можливість комплексного реагування на потреби потерпілих і співпрацю всіх служб допомоги.

Співпраця із країною проживання потерпілих

15.2. У випадках, коли потерпілі не проживають у країні, де стався злочин, ця країна та країна проживання потерпілого повинні спільно працювати над наданням відповідного захисту потерпілим і допомагати потерпілим у отриманні інформації про злочин та у процесі юридичних дій.

16. Інформування громадськості щодо наслідків злочинів

16.1. Державам необхідно докладати більших зусиль у інформуванні громадськості щодо потреб потерпілих, сприяти порозумінню та визнанню наслідків злочину для того, щоб запобігти повторному потерпанню від таких злочинів, а також для сприяння реабілітації потерпілих.

16.2. Цього можна досягти завдяки урядовому фінансуванню та соціальній рекламі із використанням всіх медіа-засобів.

16.3. Необхідно всіляко визнавати та підтримувати роль неурядового сектору у зосередженні громадської уваги на становищі потерпілих.

17. Дослідження

17.1. Держави повинні підтримувати та, до певної міри, надавати фінансування або ж залучати фінансування для проведення віктимологічних досліджень, включно із проведенням порівняльних досліджень зусиллями як місцевих дослідників, так і дослідників із інших територій.

17.2 Дослідження повинні охоплювати:

- вплив злочину на потерпілого;
- поширення та ризику кримінальної віктимізації, включно із факторами, що впливають на ці ризику;
- ефективність законодавчих та інших заходів, спрямованих на допомогу і захист потерпілих від злочину – як із боку правосуддя, так і з боку місцевої громади;
- ефективність втручання органів правосуддя та послуг для потерпілих.

17.3 Державам необхідно керуватися останніми результатами віктимологічних досліджень при створенні послідовної та науково-обґрунтованої політики щодо потерпілих.

17.4 Держави повинні заохочувати всі урядові та неурядові організації, що займаються справами потерпілих від злочинів поширювати свій експертний досвід із іншими організаціями та інституціями, як на національному, так і на міжнародному рівні.